

Hästens betydelse

Att äga en eller flera hästar vittnade om välstånd. Till skillnad mot oxen så var hästen både raskare och mer lättlärd. Att ha en stark och vacker häst ökade ägarens anseende avsevärt. Hade han dessutom själv fött upp hästen, ja då blev han beundrad och respekterad och ansedd som en kunnig hästkarl som man gärna frågade om råd.

En god häst var därför mycket värdefull och oftast den allra värdefullaste av alla bondens ägodelar. Därför är det inte konstigt att hanteringen av hästarna omgavs med stort intresse. Avelns betydelse i hästhållning som i all annan djurhållning har människan varit medveten om så länge man haft husdjur.

Vid tinget förekommer en mängd mål som rör hästar. Här kommer några exempel på vad som kunde hända åren omkring 1850.

Olofligt begagnande af annans häst...

Bonden Lars Hasselgren i Kählsta i Litslena skulle besöka sin svåger i Hyflinge i Torstuna. Svågerns häst gick tillfälligt på bete i en bygemensam hage på allmänningen Sneden i Litslena och Lars hade tänkt låna den för att rida och hälsa på svågern. Samtidigt så kunde då svågern också se till hästen. Lars gick således för att hämta hästen. Nu visar det sig att svågerns häst och en grannbondes häst var mycket lika till utseendet, så Lars tog av misstag fel häst. Lars blev medveten om misstaget när han kom fram till svågern som ju såg att det inte var hans häst som Lars red på. Skadan var redan skedd så när Lars skulle hem igen så red han således på "fel" häst, som han sedan släppte tillbaka till allmänningen. Lars berättade om sitt misstag för den rätte hästägaren Jan Andersson i Tibble som dock ansåg att eftersom svågern bodde i Torstuna och rimligtvis inte kunde ha någon häst på bete i Litslenas gemensamma hage var det med uppsåt som hans häst hade använts och stämde Lars inför tinget. Rätten gick dock på svarandens linje och ansåg inte att det skedd hade gjorts med uppsåt, däremot så skulle Lars ersätta Jan Andersson med dubbel hyra för hästen med 3 Riksdaler och 16 shillingar.

Bokfört oriktiga uppgifter om begagnade skjutshästar...

Bönderna i Litslena, som var de som bodde närmast Litslena Gästgifveri och skjutshåll hade skyldighet att ställa upp med skjutshästar i de fall alla de ordinarie skjutshästarna vid rusthållet var upptagna. Detta upplevdes ibland som betungande när den egna hästen togs i anspråk när man själv behövde den och kom tillbaka hårt körd och i behov av vila. Vid ett tillfälle så misstänkte två av bönderna i Litslena, Lars Eric Ersson i Skolsta och Johan Johansson i Åby att gästgivaren som också var ansvarig för skjutshållet hade infört felaktiga uppgifter om användandet av skjutshästar, så att Lars Eric och Johans hästar togs i anspråk oftare än grannarnas. Gästgivaren blev dock frikänd. Inget bevis kunde presenteras att felaktiga uppgifter redovisats.

Häst som gör skada å andra hästar...

Bonden Jan Pehrsson i Hummelsta, Löt stämde överjägaren J. P. E. Apelgren vid Eldholmen i Torsvi för den skada som Apelgrens häst nästlidet år gjort på Pehrssons stökreatur i Hummelsta bys gemensamma bete. Jan Pehrssons sto hade fått ett svårt slag på vänstra bakbenet så att stoet haltade. Apelgrens häst var dock inte skodd, men var ofta besvärlig och "okynnig", vilket flera av Hummelsta byamän vittnade om. När Anders Hagberg till exempel, kom och släppte sin häst kom Apelgrens häst springande och försökte hoppa upp på den lössläppta hästen dock utan att Hagberg märkt att det blivit några skador på hans häst, åtminstone inte vid detta tillfället. Vid flera andra tillfällen hade vittnen sett Apelgrens häst följt efter och försökt rida på de ston som gick i samma hage. Målet behandlas i flera på varandra följande ting men slutar med förlikning.

Återgång av hästköp pga felaktiga uppgifter inför auktion...

Komminister Daniel Hallén i Kungs Husby socken, hade stämt bonden Anders Jansson i Solkesta för att han lämnat felaktiga uppgifter om sin häst som såldes på auktion i Östersta och som inropades av Hallén. Ägaren uppgav före utropet att hästen var alldeles felfri, vilket innebar att priset blev högt, i synnerhet som hästen var stor, välbyggd och i gott hull. Hästen visade sig senare vara istadig, och okynnig och kunde till och med vara farlig att använda. Vittnen intygade också att ägaren hade ofta haft obehagliga erfarenheter av kreaturets olater, långt före och ända fram till auktionsdagen. Flera grannar vittnade om olika exempel och händelser där hästen uppfört sig på ett icke önskvärt sätt. Framförallt vid uppförsbackar där hästen ibland börjat backa och därvid gjort att lass vält i diket.

Målet sköts upp till kommande ting.

Nämndemannen Johan Johansson infinner sig som ombud för Hallén vid tinget och anmäler att det uppnåtts en förlikning mellan parterna, men svaranden ville inte medge att saken var helt färdigbehandlad. Han hade visserligen återtagit häst kreaturet, men ville ha ersättning med 20 Riksdaler för den tid som prosten Daniel Hallén hade begagnat kreaturet, samt att få tillbaka den grimma som hästen hade på sig när den såldes.

Flera grannar hade nu inkallats för att höras och vittnade om tillfällena där hästen inte velat ta i, i uppförsbackar. Även i par med andra hästar hade den omtvistade hästen vägrat att ta i så att parhästen fått göra hela arbetet. Ett av vittnena sa dock att så länge han hade använt hästen hade han inte förmärkt något olag med häst kreaturet. Prosten Hallén och Anders Jansson hade förhandlat sig fram till en ersättning av 10 Rdr för brukandet av hästen och Hallén sa att hästen naturligtvis skulle återlämnas med grimma och att det skulle göras upp med prästens dräng.

Tydligen hade det gått lång tid efter köpet innan Hallén anmärkte på hästen för rätten beslutade att eftersom prosten Hallén inte inom den tid, ett år efter köpet, som lagen föreskriver anmärkt på hästen utan att återköpet skett därefter så var prosten dömd att betala de 10 Riksdaler som Anders Jansson krävt som ersättning för den tid som hästen brukats.

Sto som olofligen betäckts vid Regementsmöte å Ladugårdsgärdet...

Rusthållaren Jan Olsson i Kälsta, Litslena hade stämt bonden Jan Andersson Tibble, Litslena med påstående att som kåranden under förra årets Regementsmöte å Ladugårdsgärdet, *"ensam hållit så kallad "klippare" för Rusthållet Nr 43, Kälsta wid Sigtuna Sqwadron genom svarandens wållande hade stoet blivit olofligen betäckt och drägtigt"*. Jan Olsson yrkade på ersättning för hyra för hästen under den tid den inte kunnat nyttjas på grund av dräktigheten samt de extra kostnader som tillkom för den extra skötsel.

Jan Olsson och Jan Andersson ansvarade för varsin hälft av samma rusthåll, Kälsta Nr 43. De hade en överenskommelse om att de vartannat år skulle ansvara för "nummerhästens" föda och vård, men eftersom den inte kunnat användas under innevarande års regementsmöte hade Jan Olsson fått använda en annan häst för vilken han nu yrkade kostnader för hyra.

Parterna hade tidigare varit överens om att Jan Andersson skulle betala 10 Riksdaler 24 shillingar (vilket var hälften av vad som var gängse hyra för en klippare) och att Jan Olsson ensam skulle få behålla fölet, vilket han sålt till rusthållaren Johan Johansson i Åby för 20 Riksdaler.

Häradsrätten beslutade dock att Jan Andersson skulle betala ytterligare 11 Riksdaler till Jan Olsson för att han inte kunnat utnyttja nummerhästen.

Klippare = snabb, liten häst, ej av ädel ras. Klippare används som "nummerhäst". (Kent Andersson/Henrik Anderö: Ordbok för släktforskare)

Nummerhäst = militär benämning på av kronan eller rusthållare tillhörig häst som sätts in i trupp och förs på stat. Nummerhäst skall fylla vissa mått. (Kent Andersson/Henrik Anderö: Ordbok för släktforskare)